

KLAUS THEWELEIT
Failin Kahkahası: Breivik ve Diğerleri

KLAUS THEWELEIT 1942'de, bugün Rusya sınırları içinde kalan Doğu Prusya'da doğdu. Ailesinin kaçarak yerleştiği Batı Almanya'da yetişti. Bir yandan kol işçiliği yaparak İngiliz ve Alman dili-edebiyatı öğrenimi gördü. Doktora çalışmasından iki ciltlik *Männerphantasien (Erkek Fantezileri)* kitabı (1977-1978), erkeklik çalışmalarına özgün katkı getiren bir eserdir. Radyoculuk, öğretim üyeliği yaptı. Yaşamını serbest yazar olarak sürdürmektedir.

Das Lachen der Täter: Breivik u.a. Psychogramm der Tötungslust

© 2015 Residenz Verlag GmbH

Bu kitabın yayın hakları ONK Telif Hakları Ajansı aracılığıyla alınmıştır.

İletişim Yayınları 2426 • Bugünün Kitapları 214

ISBN-13: 978-975-05-2140-9

© 2017 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2017, İstanbul

EDITÖR Tanıl Bora

KAPAK Deniz Karagül

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Remzi Abbas

BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11
Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

KLAUS THEWELEIT

Failin Kahkahası: Breivik ve Diğerleri Öldürme Hazzının Psikogramı

*Das Lachen der Täter: Breivik u.a.
Psychrogramm der Tötungslust*

ÇEVİREN Öndercan Muti

Huzursuzluęu korumak - İlkbahar Dersi ve Sonbahar Dersi Graz Akademisi'nin
Kulturzentrum bei den Minoriten ve DIE PRESSE ile
ortaklaşa düzenlediği bir etkinliktir.
“Failin Kahkahası” konulu ilkbahar dersi 10 ve 11 Mart 2014'te
Graz'daki Kulturzentrum bei den Minoriten'de geręekleşmiştir.

Katil Gülümser. Sinemada.

Dış merdivenin tahta zemininde elinde Colt marka silahıyla siyah kıyafetli bir adam dikilmiş. Hemen aşağıda ise “önünü kesen” silahlısız bir çiftçi. Revolverli adam aşağıdaki herifi birazdan yere sereceğini biliyor. Dudağına bir gülümseme yerleşiyor ve tetiği çekiyor: Tetiği çeken Georg Stevens’in¹ Western filmi *Shane*’den Jack Palance. On yaşlarındaki çocuk, – hikâye onun gözüyle anlatılıyor–, vurulan adamın yanı başında duruyor ve bu ana tank olmak zorunda kalıyor. “Shane” (Alan Ladd canlandırıyor), iyi adam, ileride bu hain eylemin öcünü alacak.

Neden sonra Western’in kendisi öldü. Bir gülümsemeye ve yine bir gülümsemelik sürede geçip gitti. Western’i mezar yollamak için *Cinecittà*’nın kötü çocuğu Sergio Leone’nin

1 Georg Stevens kısa bir zaman sonra *Devlerin Aşkı* ve James Dean sayesinde şöhretinin doruğuna ulaşacaktır, 1956.

Amerikan Kahramanı Henry Fonda'nın yüzüne bir gülümseme yerleştirmesi yetti. Fonda o gülümsemeyi on yaşlarındaki "küçük delikanlı"ya ateş etmeden önce takınmıştı. Ateş ettiği çocuk demiryolu şirketinin planlarının, amansız bir hevesle Pasifik'e doğru ilerleyen demiryolunun "önünü kesen" McBain ailesinin hayatta kalan son üyesidir.

Küçük delikanlı silahsızdır. Katilin üç metre kadar uzatılmıştır. Fonda'nın Colt marka silahı uzun namluludur, gözleri masmavi ışıltar. Gülümser ve tetiğe basar: 1968 tarihli *C'era una volta il West, Once Upon a Time in West*, yani *Batı'da Kan Var*.

Filmdeki son geri dönüş sahnesinin gösterdiği gibi, Fonda'nın canlandığı sırttan çocuk katilinin, gençliğinde bir linç girişimi sırasında boynu yağlı ilmiğe geçirilmiş kurbanı mızıkça çalan başkasının omuzlarında dengede kalmaya zorlayarak eğlenmişliği vardır: Aşağıdaki mızıkalı sebat ettiği müddetçe darağacındaki hayatta kalacaktır. Adamın oyununu sona erdiğinde ve mızıkalı bitap halde yere yığıldığında omuzlarında duranın da hayatı noktalanır (Ennio Morricone olağanüstü bir performansla tam o esnada filmin müziğini keser).

Bu oyunu akıl etmiş olan Bay Fonda sarsılmaz, aksine en güzel kahkahalarını atar. Her şey çok yakın çekimde ve çok yavaş gerçekleşir – ki bunlar, Sergio Leone'nin, boy planda bir dereceye kadar yüksek tempodan can bulan Amerikan kahramanlık destanı "Western" in mezarını kazdığı diğer iki cerrahi müdahaleyi oluştururlar.

"Bir zamanlar vahşi Batı'da"; hayır, iyi adamın, bunun gibi bir katilin ortalığı kasıp kavurmasının tam bir buçuk saatten daha uzun sürmemesinin teminatı olduğu o efsanevi ve kahramanca dönemde, tam da böyle olmamış olması ge-

reker. Dünyaya düzen getirecek sonun en büyük güvencesi Cooper, Douglas, Wayne ya da Peck ve ayrıca Fonda olmuştur; iyi Coltlu en iyi adam.

“Sapkın” Leone, tam da bu iyinin enkarnasyonunun pençesine tutuşturur öldürücü Colt’u ve Fonda buna izin vermekle kalmaz. Soğukkanlı işbirlikçiliği ve suç ortaklığıyla bir sinema devrinin kapanmasına yardım eder. Gayet açık seçik: “İyi” pekâlâ pislik de olabilir, yani 150 dakika boyunca. *Katil gülümser*. Belki başka şeylerden de haz alıyordur. Ama en büyük hazzı, budur.

O zamana değin az tanınan İtalyan B Filmli yönetmeni Sergio Leone birinci sınıf kuramsal bir anlayış getirir: *Katilin* simgesel işareti olarak gülümseme ya da tebessüm.²

George Stevens’in kült kabul edilen Western filmi *Shane*’nin Alan Ladd isimli iyi adamı, iyi niyetli ve çalışmaya hevesli ailelere ait bir yerin (= bir toplumun, bir ülkenin, bir devletin) eline silahı alarak “kötü”den nasıl özgürleştirileceğini ve bunun, sonrasında tek başına, kimseden teşekkür beklemeden (ve bir iktidar iddiasında da bulunmadan) kameranın yakaladığı ufuk çizgisi boyunca ortadan kaybolmak üzere yapılabileceğini gösterebiliyordur hâlâ.

Shane günümüzde, insanın içine işleyen siyah-beyaz cazibesinden çok şey kaybetmiştir – belki de tamamını. Dulles Biraderler’in, yani John Foster ve Allen Dulles’in, dışişleri bakanı ve CIA şefi olarak görev yaptıkları sırada Washington’a gelen resmi ziyaretçilere müzakerelerin ardından akşamları rahatlatma amacıyla göstermeyi alışkanlık haline getirdikleri öncelikli film olduğunu öğrenmiştim (Stephen Kinzer, *The Brothers* kitabında bunu ifşa eder); böylece

2 Hiçbir surette kendiliğinden anlaşılır bir anlayış değildir; kendilerini “sosyal psikolog” olarak adlandıran günümüz şiddet kuramcıları bu anlayıştan ayrılır.

Soğuk Savaş'ın merkezi araçlarından biri rolüne mancınıkla fırlatılıyordu bu film: Alan Ladd, iyi adam, dünyanın her yerinden gelen resmi ziyaretçilere (dünyanın her yerindeki) “kötü”nün iyi silahla bertaraf edileceğini gösterir.³

Soğuk Savaş'ın kötü devletleri, öncelikle “komünizm”e yakınlaşan ya da sırf ABD'den bağımsız geliştirmek istedikleri demokratik devlet biçimlerine sahip olan (dünyanın her yerindeki) ülkelerdir. Bu yıllarda Guatemala, Endonezya ve Kongo'da oluşan demokrasiler, Dulles Biraderler'in (güya) hep golf oynamakla meşgul Başkan Eisenhower tarafından tamamen üzeri örtülen faaliyetlerine kurban gider: Guatemala'nın ilk seçilmiş başkanı Jacobo Arbenz (*United Fruit Company*'nin söylediklerini yapmaz) alaşağı edilir ve kaçmayı başarır; Sukarno da aynı şekilde düşürülür (ve canını kurtarır, fakat destekçisi olan bir milyona yakın insan Suharto tarafından katledilir). Canını kurtaramayanlardan biri de Kongo'daki Patrice Lumumba'dır; tümü Dulles Biraderler'in organize ettiği Amerikan gizli askeri operasyonlarıyla düşürülür. Bu devlet başkanlarının ölüm emirlerinin her biri CIA şefi Allen Dulles'ten çıkar (Alan Ladd, ne güzel değil mi!), tıpkı tetikçi gizli ajanların başarısız oldukları Fidel Castro ve Ho Chi Minh'te olduğu gibi.⁴

Her birinin elçileri ya da bizzat kendileri *Capitol*'ün* özel gösterimlerinde *Shane*'i izlemek zorundadır, güler yüzlü Dulles Biraderler'le (basın karşısında) kol kola girerek. *Katiller güler*.⁵

“Kameralara gülümseyin!” – öldürüleceklerle kol kola:

3 Stephen Kinzer, *The Brothers. John Foster Dulles, Allen Dulles, And Their Secret World War*, New York, 2013, s. 137.

4 Bilhassa Castro bu nedenle bir koruyucu melek ordusuna başvurdu, Ho Chi Minh ise tetikçi gizli ajan sızmalarına başışık çevresi tarafından korundu.

(*) Amerikan Kongre Binası – ç.n.

5 Dulles Biraderler'le yolunu ilk ayıran John F. Kennedy oldu, tabii siyaset tarzlarıyla değil.

Ön sıralardaki diplomatik misafirler için siyasi katliamın nazik bir biçimi.

* * *

“Aşağı halk” daha yabani davranır. Akıp giden bir ara formlar zinciri basit bir gülüşten gürleyen bir kahkahaya dek uzanır. *Katil (öfkeden) kudurur.*

Kahkaha 1.

Utøya, Norveç 2011

Oslolu Behring Breivik (32) 22 Temmuz 2011’de Norveç’in küçük Utøya adasında öfkesinden kudurdu. AUF’nin (Norveç “İşçi Partisi” Gençlik Örgütü) yıllık yaz kampını düzenlediği adada bir saat içinde çoğunluğu genç sosyal demokratlar olan 69 insanı katletti. 18.24’te teslim olduğu polislerle kendini “Norveç Komünizme Karşı Direniş Hareketi Komutanı” olarak tanıttı.

Kendini suya atarak katilden kurtulmayı başaran 18 yaşındaki Emma Martinovic panik içinde adadan yüzerek uzaklaşırken katilin kahkahalarının nasıl ona eşlik ettiğini anlatır:

Arkamızdan gelen ateş sesini, çılgınlıkları, ateş ederken o pişin attığı kahkahayı ve bize bağırışını duyabiliyorduk: “Kaçamayacaksınız!”

Ölümden kurtulan Emma Martinovic’le ilk röportajı gerçekleştiren İngiliz *Guardian* muhabiri⁶ bunları aktarır. Breivik’e

6 *The Guardian*, 27. Temmuz 2011; Norveççeden çeviren Andrew Boyle.

karşı açılan dava süresince buna benzer birçok ifade verilmiştir.

Tonje Brenna arkasına çömeldiği dar pencere pervazından birine isabet ettirdiği anda saldırganın nasıl tezahürata başladığını duyabiliyordu: Gol olduğunda sevinen bir futbol taraftarı gibi “Oley!” diye bağırıyordu.

Tepe boyunca koşup gelen bir kız, “Artık ölüyorum, Viljar,” dedi.

“Ölmüyorsun,” dedi Viljar.

Ateş aralıksız devam eder. Saat daha beş buçuk olmadan, fa-il adada geçirdiği on beş dakika içinde 21 insanı vurmayı başarır. “Aşk patikası” üzerinde 10 kişiyi daha vurur.⁷

Breivik bir engelle karşılaşmadan adaya gelebilmek için, ki bu amaçla bir feribota binmesi gerekir, bir nebze Henry Fonda efektine başvurmuştur. İyinin suretinde ortaya çıkar; güven talep eden bir polis üniformasıyla. Feribot iskelesinde görevli olan Simen Braenden Mortensen, “Polis olduğundan bir an bile şüphelenmedim,” der:

“Dost canlısıydı, isminin Anders olduğunu ve Oslo’dan geldiğini söyledi. Adada güvenliği sağlamakla görevliymiş. (...) Arabasının plakasını bile bir kenara yazmadım.”⁸

Sahte polis, bu maskesinden faydalanır:

Dost canlısı bir ses tonuyla bağırın bir adam duydular: “Ben polisim. Orada biri var mı? Size yardım etmek için buradayım.” Ardından Khalid genç bir kadının bağırıldığını duydu: “Polis olduğunuza emin misiniz?” (...)

7 Karin Fatland, *Die Tage danach. Erzählungen aus Utøya* (Ertesi gün. Utøya Tanıklıkları), Münih, 2013 (Oslo, 2012), s. 207.

8 *Der Spiegel*, 31/2011, s. 82.